

Na dnešní 19. Neděli po Trojici kázáno bývá, dle Hesel Jednoty bratrské, na text z epištoly Efezským

Čti Ef 4,22-32.

Co k tomu říci? Možná vám to, co tu apoštol požaduje, přijde až příliš obyčejné, civilní, málo nábožné. Vždyť jsou to jen takové téměř obecně uznávané etické poučky, či ctnosti, nic specificky křesťanského, co by nebylo možno najít i v jiných náboženstvích, ba dokonce najít podobné formulace i u pohanských spisovatelů a filosofů té doby.

Ano, kdybychom chtěli probírat jednotlivé pokyny apoštolovy, doporučil bych spíše číst Ciceronovy Tusculské hovory napsané sto let před apoštolem, nebo Senekovy listy Luciliovi napsané v době apoštolově (zejména traktát „O hněvu“), nebo spis římského císaře a stoického filosofa Marka Aurelia „Hovory k sobě“, napsané sto let po apoštolovi.

Všichni tito autoři říkají mnohem propracovanější a přesvědčivější formou totéž co apoštol jen v jakési zkratce vyjmenovává.

Co si tedy máme myslet o našem textu? Je to všelidský, nejen křesťanský, ideál dobrého člověka a ušlechtilých způsobů lidského chování. Je snad proto špatný, že ho vyznávají i nejlepší duchové pohanští? Rozhodně nikoliv. Jistě nám neuškodí, když si náš oddílek čas od času přečteme, abychom si připomněli, jak podle apoštola vypadá bratrská láska v praxi.

Jestliže však v něčem panuje shoda napříč náboženstvími a napříč staletími, proč o tom ještě mluvit? Je to jako když dnes celá společnost od shora dolů a od zdola nahoru odsuzuje korupci a vychvaluje poctivost. Jakou cenu má z kazatelny brojit proti korupci a velebit poctivost? Nemá-li kazatel v té věci slovo, které by pomohlo, jakou cenu má připojovat svůj hlásek k chóru, jímž křičí celá společnost.

Všimněme si proto v našem textu jen tří maličkých vsuvek, které u pohanských myslitelů určitě nenajdete. 1. nedopřejte místa ďáblu. 2. Nezarmucujte svatého Ducha Božího, jehož pečeť nosíte pro den vykoupení. 3. Odpouštějte si navzájem, jako i Bůh v Kristu odpustil vám.

Tu se ocitáme v zcela jiném světě, ve světě, jenž byl římským spisovatelům neznámý nebo cizí. Křesťanům nešlo o to, aby se „obnověným duchovním smýšlením“ osvobodili od klamných vášní a stali se moudrými lidmi, nýbrž aby se nezpronevěřili svému vykoupení tím, že by zůstali takoví, jací byli před svým vykoupením.

Nechci se teď pouštět do výkladů o milosti, která předchází, provází, popřípadě stojí na konci křesťanova života, chci takříkajíc zůstat „u jevu“ a to právě na pozadí římské resp. pohanské etiky.

Do etiky, čili učení o dobrých mravech, vnesli křesťané motiv, který v ní do té doby nebyl. Je to motiv odpovědnosti před Bohem.

Jistěže je to myšlenka původně židovská. Kniha Kazatel končí známými slovy:

„Závěr všeho, co jsi slyšel: Boha se boj a jeho přikázání zachovávej; na tom u člověka všechno závisí. Veškeré dílo Bůh postaví před soud, i vše, co je utajeno, ať dobré či zlé.“

Ježíš své pojetí odpovědnosti vyjádřil v podobenství o hřivnách. V podání evangelisty Matouše jistý člověk svěřil svůj majetek svým třem služebníkům a odcestoval. Žádný příkaz co s majetkem mají dělat jim nedal. Všichni tři převzali odpovědnost za pánův majetek a věděli, že se z nakládání s ním budou odpovídat. Ale jen první dva skutečně odpovědnost na sebe vzali a začali s penězi vydělávat další peníze, třetí odpovědnost nést nechtěl a svěřenou hřivnu raději zakopal, aby ji pak pánovi mohl vrátit. Jistě, pro služebníka je lehčí plnit jen příkazy, za které nenese odpovědnost. Ale právě kvůli tomu je pánem vyhnán.

Do etiky, do oblasti etického chování se tak dostává odpovědnost člověka za něco před někým - dokonce z oblasti obchodu. To neměla a nemá žádná etika postavená na předpokladu, že člověk je sám sobě pánem a nemá komu by měl být odpovědný.

Řecká ani římská antická literatura pojem odpovědnosti nezná. Ba dokonce nezná ani to slovo.

Pro apoštola Pavla byl onou hřivnou dar spasení z pouhé milosti těm, kteří věří. Jeho etickým principem bylo "jak Bůh k nám, tak my k sobě navzájem". Jeho starostí bylo, aby ten úžasný dar nevyšel naprázdno, tj. slovy podobenství, abychom při druhém příchodu Pána, kdy se budeme ze všeho odpovídat, nebyli shledáni jako ten služebník, který svěřenou hřivnu zakopal.

Proto se neustále snaží ukázat, že (a jak) se víra, láska a naděje má projevit v praktickém životě. Že přitom použil formulací takřka shodných s představami uznávaných pohanských filosofů o dobrém a moudrém člověku, mu nebylo na překážku.

Ani nám by to nemělo bránit ve snaze být takovými, jakými nás chce mít apoštol. Nesmíme však zapomínat na důvod, který za tím vším stojí. Jde o to, vést odpovědný život, neboť se z něho budeme odpovídat na soudu Beránkově.

Pojem ani slovo odpovědnost neznala nejen antika, neznala jej ani středověká literatura, neznali ho ani Kraličtí. Nepotřebovali ho, neboť až do té doby všem všichni brali jako nezpochybnitelný „fakt“, že nade všemi lidskými ustanoveními stojí a o všem s konečnou platností rozhodne Poslední soud, před kterým všichni a všechno bude stát.

Slovo odpovědnost (responsibilité) se objevuje až v 18. století a podle Wikipedie nejprve v politice. 18. století je doba, kdy už na široké vzdělané vrstvy přestaly zabírat řeči o posledním soudu a plamenech pekelných a podobné rekvizity. Tak došlo k tomu, že odpovědnost před soudnou stolicí Boží byla přesunuta do člověka, totiž do jeho svědomí.

Člověk je ve věcech morálky odpovědný jen svému svědomí. Člověk se jednou částí svého vědomí postaví jakoby mimo sebe, sám sebe soudí a buď se odsoudí, nebo osvobodí.

Potíž s tím spojená je hned každému jasná. Na své svědomí se může odvolávat každý - i ten, který žádné nemá, a my mu do jeho svědomí vlézt nemůžeme, abychom to zjistili.

Teologové a kazatelé se tu dělí na dva tábory. Jedni říkají, že to bylo špatně a že tím započal úpadek mravů evropské civilizace, jiní, ke kterým se řadím já, v tom vidí pozitivní momenty.

Jaké? Za prvé si myslím, že objev svědomí – ne jako slova či pojmu, ale jako skutečnosti je židovsko- křesťanského původu. To by ale bylo na jiné kázání.

Za druhé je to sama zkušenost svědomí. Co je to vlastně svědomí? Je to nutkavý a někdy trýznivý pocit, že to, co se děje, být nemá a že já v tom jedu také (už třeba tím, že jsem to tak nechal být), ba dokonce že jsem do toho sám zabředl až po uši.

Svědomí jako vědomí rozporu nebo aspoň napětí mezi tím, co je a co být má, je situace hluboce lidská a křesťanská a je pozoruhodné, že Ježíš má k takovým lidem blíže než k těm vzorným, kteří tím vědomím netrpí a svědomí je netrápí.

Nadmíru jasně to říká jeho příběh o farizeovi a celníkovi v chrámě. Farizeus děkuje Bohu za to, že je vzorný a skutečně příkladně zbožný. Jistě mluví pravdu, o tom netřeba pochybovat. Celník, muž nepoctivého zaměstnání, se krčí vzadu, bije se v prsa a říká jen „Bože slituj se nade mnou hříšným“. Příběh končí Ježíš překvapivě výrokem: Pravím vám, že ten celník se vrátil ospravedlněn do svého domu, a ne farizeus.

Celník je ospravedlněn hned, aniž bychom se dozvěděli, jestli se napravil, nebo ne, farizeus za všechnu námahu nikoli. Tečka.

Pro království Boží je vhodný ten, koho jeho vlastní svědomí obviňuje, ne ten, koho svědomí netrápí.

Odkud se bere, že někdo svědomí má a někdo ne? Se svědomím je to jako s vírou, někdo ji má, někdo ne. Je to dar. Někdo ji má slabou a má zapotřebí ji posilovat.

Stejně tak je to se svědomím. Někdo ho má. Že ho někdo nemá je těžko říci. Do hlavy či do srdce mu nevidíme. Ale zcela jistě je mnoho těch, jejichž svědomí je velmi zakrnělé.

Zvyšovat citlivost svědomí v nás i kolem nás považuji za stejně důležité či možná přednější než apelovat na lidi, aby konali dobré skutky v situaci, kdy jejich svědomí je k tomu nevede.

„ Slovo Boží je živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč; proniká až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzuje touhy i myšlenky srdce. Není tvora, který by se před ním mohl skrýt. Nahé a odhalené je všechno před očima toho, jemuž se budeme ze všeho odpovídat“.
Amen.

Jan Kozlík

